

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.2>

Л. В. Джаббарова

здобувач кафедри прикладної психології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
викладач психології

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПРЕДИКТОР ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається проблема дослідження ідентичності: особистісної та соціальної як чинника психологічного благополуччя в студентській молоді. Наголошується значущість проблеми психологічного благополуччя сучасної студентської молоді. Проведений огляд сучасних наукових досліджень щодо дослідження чинників психологічного благополуччя особистості виявив, що питання поглибленого аналізу феномена психологічного благополуччя залишаються відкритими.

Наголошується, що достатньо гостро стає проблема вивчення детермінант психологічного благополуччя, яке залежить від цілого комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів. З метою виявлення залежності психологічного благополуччя студентів від ступеня консолідованості особистісної ідентичності та складності соціальної ідентичності було застосовано дисперсійний аналіз. Для дослідження ідентичності як предиктора психологічного благополуччя використовувався регресивний аналіз.

У результаті аналізу проведеного дослідження було встановлено, що ідентичність є чинником психологічного благополуччя: встановлено, що консолідованість особистісної ідентичності є предиктором психологічного благополуччя студентів. Виявлено, що складність соціальної ідентичності є предиктором психологічного благополуччя студентів. Виявлено, що особистісна та соціальна ідентичності є предикторами психологічного благополуччя в студентів.

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що психологічне благополуччя студентів тим вище, чим меншими є коливання їхнього образу-Я як у різних часових перспективах, так і у різних сферах діяльності. Виявлено, що чим більш позитивною та консолідованою буде професійна ідентичність, тим вищий рівень психологічного благополуччя будуть мати студенти. Чим більш задоволеними студенти будуть власною діяльністю, чим кращою буде зосередженість на собі, дипломатичність, вміння контролювати свій емоційний стан, тим більш психологічно благополучними вони будуть себе відчувати. Чим більш позитивною та гармонійною буде громадянська ідентичність студентів, тим більш психологічно благополучними вони себе будуть відчувати.

Ключові слова: консолідована ідентичність, особистісна ідентичність, соціальна ідентичність, чинники, складність соціальної ідентичності, самість, образ-Я.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасної психології є вивчення позитивного функціонування особистості. Одне з найважливіших понять, яке характеризує позитивне функціонування особистості, є поняття «психологічного благополуччя». Різноманітні спроби осмислити це поняття призвело до появи найрізноманітніших схожих, але не подібних конструктів, теоретична відмінність яких на сучасному етапі вивчення недостатньо визначена. Питання поглибленого аналізу феномена психологічного благополуччя залишаються відкритими. Тому достатньо гостро постає проблема вивчення детермінант психологічного благополуччя, яке, як зазначає М. Аргайл, залежить від цілого комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів [1, с. 24]. Стрімкі соціокультурні трансформації в сучасному суспільстві вимагають від сучасної особистості психологічної та соціальної мобільності: її здатності до саморозвитку та самореалізації. Звернення до проблеми ідентичності її стійкості в контексті сучасних змін є актуальною і потребує вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема чинників психологічного благополуччя особистості є актуальною у дослідженнях зарубіжних науковців. Так, Дж. Довідіо, С. Гертнер, А. Пірсон, Б. Рік переймалися питанням важливості соціальної ідентичності особистості для особистого благополуччя людини. Вчені, спираючись на модель ідентичності, доводять, що процеси ідентифікації формують міжгрупові відносини, соціальна ідентичність впливає на реакцію людей, особисте благополуччя, психічне, фізичне здоров'я [5].

Самістью, соціальною ідентичністю, які є ключовими елементами в розумінні прагнень людини до здоров'я, благополуччя, опікуються С. Шарма, М. Шарма. Автори ідентичність розуміють як термін, що описує усвідомлення себе як дискретної, окремої організації, здатної до саморегуляції. Об'єднуючи емпіричні дані, вчені пов'язують різні рівні самооцінки, соціальної ідентичності з психологічним благополуччям, доводячи, що під час стресу, подолання проблем добробуту, акультура-

ції, управління особистістю важливу роль відіграє самість, соціальна ідентичність, психосоціальні зміни, що ведуть до психологічного благополуччя [6].

С. Хаслам, Д. Джеттен, Т. Постмес, К. Хаслам демонструють останні дослідження взаємозв'язку соціальної ідентичності, здоров'я та благополуччя людини. Соціальна ідентичність, як свідчать автори, визначає почуття власної гідності з позиції членства в групі. Це означає, що психологія людини часто залежить від стану груп: якщо група надає людині стабільність, тоді це обґрунтовує позитивну основу для психічного здоров'я, благополуччя людини. На думку науковців, соціальна ідентичність – потужний інструмент, який може бути пов'язаний із позитивними або негативними наслідками для здоров'я, благополуччя людини, оскільки люди розуміють і реагують на соціальні умови, в яких вони опиняються. Соціальна ідентичність впливає на структуру соціальної взаємодії особистостей, яка сприяє накопиченню соціального капіталу, впливає на динаміку соціальної підтримки. Це одна з причин, яка доводить, що соціальна ідентичність є сильним предиктором благополуччя в широкому діапазоні контекстів (організаційних, клінічних, освітніх). Загальна соціальна ідентичність здійснює позитивний вплив на задоволення у роботі, житті людини, оскільки служить основою для отримання ефективної підтримки з боку групи [7].

У працях І. Су психологічне благополуччя особистості формується за допомогою культурних вірувань, як фундаментальної природи людини. Оскільки віра, на думку автора, передбачає самоідентифікацію, ідентичність, які в свою чергу є передумовою психічного здоров'я людини, її благополуччя. Порівнюючи різні культури, науковець виявляє різницю між рівнями ідентичності, що є необхідною умовою психологічного благополуччя. Згідно дослідження І. Су, порівняно з північними американцями, корейці виявилися більш гнучкими до виходу з різних ситуацій, їх суб'єктивне благополуччя було менш залежне від рівня ідентичності [9].

Робота С. Мануела, С. Сіблі містить опис тихоокеанської шкали тотожності та благополуччя. Автори вважають, що шкала вимірює самооцінку, оцінює 5-факторну модель ідентичності та благополуччя. Науковці співвідносять ідентичність із структурними елементами благополуччя (сімейним благополуччям, соціальним благополуччям, приналежністю, релігійністю, членством у групах). Учені суб'єктивне благополуччя характеризують як оцінку людиною свого життя, його якість, позитивні, негативні афекти, щастя, задоволення. На думку фахівців, благополуччя має три ознаки: суб'єктивний досвід, позитивні заходи, глобальну оцінку. Автори стверджують, що етнічна само-

бутність, культура, релігія невід'ємно пов'язані з суб'єктивним добробутом, благополуччям [6].

Отже, аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що на психологічне благополуччя особистості впливає низка об'єктивних і суб'єктивних чинників, причому, об'єктивні сторони життя особистості, з позиції А. Кружильної, лише частково детермінують психологічне благополуччя особистості, основну роль у цьому процесі відіграють суб'єктивні чинники, оскільки, наприклад, рівень добробуту складається з суб'єктивних оцінок індивіда, його емоційного стану, життєвого досвіду, цінностей, прагнень [5]. Підтримуючи позицію А. Кружильної, акцентуючи увагу на складових психологічного благополуччя студентів, враховуючи особливості життєдіяльності студентської молоді.

Мета статті. Головною метою статті є вивчення ідентичності як предиктора психологічного благополуччя студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Психодіагностичний комплекс склали наступні психодіагностичні методики, зокрема, для дослідження рівнів розвитку компонентів психологічного благополуччя студентів були використані наступні методи: *гносеологічного*: показник «розуміння сутності психологічного благополуччя» – методика «Уявлення студентів про психологічне благополуччя та його ретроспективна самооцінка» (Л. Козьміна), показник «знання специфіки майбутньої професії» – методика «Професійна готовність» (Л. Боженко); *мотиваційно-ціннісного*: показники «прагнення досягти життєвої мети» – опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкова, Т. Фесенко), «бажання домогтися успіхів у майбутній професії» – методика «Мотивація до успіху» (А. Панфілова), «усвідомлення значущості професійної самоактуалізації» – тест «Піраміда потреб А. Маслоу», «усвідомлення сенсу життя» – опитувальник «Шкали психологічного благополуччя»; *афективного*: показники «ставлення до себе» – опитувальник «Шкали психологічного благополуччя», «ставлення до освітнього середовища» Тест-опитувальник задоволеності навчальною діяльністю (УУД) (Мищенко Л.), *конативного*: «наявність самостійності», «здатність до саморозвитку», спроможність управляти оточенням» – «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкова, Т. Фесенко). Для дослідження рівнів розвитку компонентів особистісної ідентичності – методика семантичного диференціалу (модифікація В. Павленко, Л. Джаббарова), тест «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд в модифікації Т. Румянцевой). Для дослідження рівнів розвитку соціальної ідентичності - методика визначення етнокультурної ідентичності Д. Беррі (авторська модифікація), методика дослідження

складності соціальної ідентичності (С. Роккас, М. Бруер, авторська модифікація), опитувальник вивчення функцій ідентичності (Т. Серафіні, Дж. Адамс). Методи математичної статистики: дисперсійний та регресійний аналізи [2, 3, 4].

У дослідженні брали участь студенти Харківської гуманітарно-педагогічної академії спеціальності соціальна педагогіка, вчителі початкової школи; вчителі фізичного виховання; факультету інформатики та управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», у кількості 250 осіб, віком від 19 до 23 років. З них 118 – жіночої статі (47,2%), 132 – чоловічої статі (52,8%).

Спрямовуючи дослідження на вивчення залежності психологічного благополуччя студентів від їх особистісної та соціальної ідентичності, автор вважає за необхідне реалізувати припущення, що особистісна й соціальна ідентичності є предикторами психологічного благополуччя студентів. З метою виявлення залежності психологічного благополуччя студентів від ступеня консолідованості особистісної ідентичності було застосовано дисперсійний аналіз, який дозволив виявити різницю значень психологічного благополуччя студентів, що належать до групи з консолідованою особистісною ідентичністю та групи з неконсолідованою особистісною ідентичністю (табл. 1).

Результати аналізу показали, що між загальним показником психологічного благополуччя студентів групи з консолідованою та групи з неконсолідованою особистісною ідентичністю існують статистично значущі відмінності на рівні $p < 0,01$. Середні значення психологічного благополуччя студентів групи з неконсолідованою особистісною ідентичністю нижчі (373,72, статистичне відхилення 60,56), ніж значення психологічного благополуччя студентів групи з консолідованою особистісною ідентичністю (429,88 статистичні відхилення 38,80).

Аналіз результатів дослідження показав, що студенти, в яких присутнє коливання уявлень про себе у часі та діяльності особистісної ідентичності мають нижчий рівень психологічного благопо-

луччя, ніж ті студенти, що сильних коливань особистісної ідентичності не мають. Отже, консолідованість особистісної ідентичності є предиктором психологічного благополуччя студентів.

Завдяки дисперсійному аналізу у нашому дослідженні була з'ясована залежність психологічного благополуччя студентів від складності соціальної ідентичності (табл. 2).

Аналіз результатів показав, що між значеннями психологічного благополуччя студентів групи зі складністю та групи з відсутньою складністю соціальної ідентичності існують статистично значущі відмінності на рівні $p < 0,01$. Середні значення психологічного благополуччя студентів групи з відсутністю складності соціальної ідентичності нижчі (375,08, статистичне відхилення 56,17), ніж значення психологічного благополуччя студентів групи зі складністю соціальної ідентичності (428,43, статистичні відхилення 88,02). Аналіз результатів дослідження показав, що студенти, в яких виявлена складність соціальної ідентичності мають вищий рівень психологічного благополуччя, ніж ті студенти, в яких складність соціальної ідентичності студентів відсутня. Отже, складність соціальної ідентичності є предиктором ПБ студентів.

Далі в процесі аналізу даних був застосований регресійний аналіз, який дозволив визначити залежність психологічного благополуччя від особистісної та соціальної ідентичності студентів. Залежною змінною у регресійному аналізі було визначено психологічне благополуччя. До незалежних змінних віднесено показники особистісної та соціальної ідентичності.

Результати аналізу показали, що коефіцієнт R-квадрат становить 0,504, тобто регресійна модель описує 50,4% випадків, коли особистісна та соціальна ідентичності впливають на ПБ. Значення тесту Дарбіна-Уотсона на автокореляцію становить 1,741, тобто близько до 2. Це говорить про непостійні зв'язки між залишками, тобто між відхиленнями спостережуваних значень від теоретично очікуваних. Результати регресійного аналізу статистично значущі.

Таблиця 1

Залежність психологічного благополуччя студентів від консолідованості особистісної ідентичності

Загальний показник	Ступінь консолідованості особистісної ідентичності		F
	Не консолідованість	Консолідованість	
Психологічне благополуччя студентів	373,72±60,56	429,88±38,80	21,30**

Примітка: ** – $p < 0,01$

Таблиця 2

Залежність психологічного благополуччя студентів від складності соціальної ідентичності

Загальний показник	Наявність складності соціальної ідентичності		F
	Нескладність	Складність	
Психологічне благополуччя студентів	375,08±56,17	428,43±88,02	15,52**

Примітка: ** – $p < 0,01$

Рівняння для психологічного благополуччя представлено таким чином:

Психологічне благополуччя студентів = 349,377 – 1,049* загальна консолідованість особистісної ідентичності + 1,031* професійна ідентичність + 5,826* діяльне Я + 0,758* громадянська ідентичність.

Представлене рівняння свідчить про наступне:

1. ПБ студентів тим вище, чим меншими є коливання їхнього образу-Я як у різних часових перспективах, так і у різних сферах діяльності.

2. Чим більш позитивною та консолідованою буде професійна ідентичність, тим вищий рівень ПБ будуть мати студенти.

3. Чим більшою мірою студенти будуть задоволені власною діяльністю, чим кращою буде зосередженість на собі, дипломатичність, вміння контролювати свій емоційний стан, тим більш психологічно благополучними будуть відчувати себе студенти.

4. Чим позитивнішою та гармонійнішою буде громадянська ідентичність студентів, тим більш ПБ будуть студенти. Всі ці параметри особистісної та соціальної ідентичностей є чинниками психологічного благополуччя студентів.

Висновки. Виявлено, що студенти, в яких присутнє коливання уявлень про себе у часі та діяльності особистісної ідентичності, мають нижчий рівень психологічного благополуччя, ніж ті студенти, що сильних коливань особистісної ідентичності не мають. Отже, консолідованість особистісної ідентичності є предиктором психологічного благополуччя студентів.

Виявлено, що студенти, в яких виявлена складність соціальної ідентичності, мають вищий рівень психологічного благополуччя, ніж ті студенти, в яких складність соціальної ідентичності студентів відсутня. Отже, складність соціальної ідентичності є предиктором ПБ студентів.

Психологічне благополуччя студентів тим вище, чим меншими є коливання їхнього образу-Я як у різних часових перспективах, так і у різних сферах діяльності.

Чим більш позитивною та консолідованою буде професійна ідентичність, тим вищий рівень психологічного благополуччя будуть мати студенти. Чим більшою мірою студенти будуть задоволені власною діяльністю, чим кращою буде зосередженість на собі, дипломатичність, вміння контролювати свій емоційний стан, тим більш психологічно благополучними будуть відчувати себе студенти. Чим позитивнішою та гармонійнішою буде громадянська ідентичність студентів, тим більш психологічно благополучнішими будуть студенти. Виявлено, що особистісна та соціальна ідентичності є предикторами психологічного благополуччя в студентів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальше її дослідження може здійснюватися у напрямках вивчення ідентичності як чинника психологічного благополуччя на різних етапах онтогенезу, формування психологічного благополуччя особистості з урахуванням впливу різноманітних чинників тощо.

Література:

1. Аргайл М. Психологія щасття / М. Аргайл. Москва : Прогресс, 1990, с. 336.
2. Джаббарова Л.В. Дослідження взаємозв'язку соціальної ідентичності з психологічним благополуччям у студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2016, Вип. 6, С. 46–50.
3. Джаббарова Л.В. Взаємозв'язок психологічного благополуччя з особистісною ідентичністю у студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2017. Вип. 7.
4. Джаббарова Л.В. Дослідження взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентів. *Теорія і практика сучасної психології*: зб. наук. праць. 2019. № 1. С. 44.
5. Кузильная А.В. Особенности субъективного благополучия личности беженцев и вынужденных переселенцев из стран ближнего зарубежья : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Краснодарский ун-т. Ростов-на-Дону, 2017. 22 с.
6. Dovidio J., Gaertner S., Pearson A., Riek B. Social Identities and Social Context : Social Attitudes and Personal Well-Being. *Social Identification in Groups*. 2005. Vol. 22. P. 231–260.
7. Manuela S., C. Sibley The Pacific Identity and Wellbeing Scale (PIWBS): A culturally-appropriate self-report measure for Pacific peoples in New Zealand // *Social Indicators Research*. URL: [https://cdn.auckland.ac.nz/assets/psych/about/our-research/documents/The%20Pacific%](https://cdn.auckland.ac.nz/assets/psych/about/our-research/documents/The%20Pacific%20Identity%20Scale.pdf)
8. Haslam S., Jetten J., Postmes T., Haslam E. Health and Welfare: A New Agenda for Applied Psychology. *Applied Psychology: International Review*. 2009. № 58 (1). P. 1–23.
9. Sharma S., Sharma M. Self, social identity and psychological well-being. *Psychological Studies June*. 2010. Vol. 55. № 2. P. 118–136.
10. Suh E.M. Culture, Identity Consistency and Subjective Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2002. Vol. 83. No. 6. P. 1378–1391.

Dhazbarova L. V. Identity as a harbinger of students' psychological well-being

The article deals with the problem of identity research: personal and social as a factor of psychological well-being in student youth. The importance of the problem of psychological well-being of the modern student youth is emphasized. A review of current scientific research into the study of the factors of psychological well-being of the individual revealed that the questions of in-depth analysis of the phenomenon of psychological well-being remain open. Therefore, the problem of studying the determinants of psychological well-being, which depends on a whole set of internal and external factors, is acute.

Dispersion analysis was used to identify the dependence of students' psychological well-being on the degree of personal identity consolidation and social identity complexity. Regression analysis was used to investigate identity as a predictor of psychological well-being. As a result of the analysis of the conducted research, it was found that identity is a factor of psychological well-being: it was found that the consolidation of personal identity is a predictor of students' psychological well-being. It has also been found that the complexity of social identity is a predictor of students' psychological well-being.

Personal and social identities are found to be predictors of psychological well-being in students. As a result of the conducted research it was found that the psychological well-being of students is higher, the smaller is the fluctuation of their image-I in different time perspectives and in different spheres of activity. It is revealed that the more positive and consolidated the professional identity is, the higher the level of psychological well-being the students will have. The more satisfied students will be with their own activities, the better the focus on themselves, diplomacy, the ability to control their emotional state, the more psychologically prosperous they will feel. The more positive and harmonious the students' civic identity will be, the more psychologically prosperous they will feel.

Key words: *consolidated identity, personal identity, social identity, factors, complexity of social identity, self, image-I.*